

УДК: 796.015.34

Брискін Ю. А., д.фіз.вих., професор, Пітин М. П., к.фіз.вих., доцент, Задорожна О. Р., магістр (Львівський державний університет фізичної культури)

ЗНАЧУЩІСТЬ КОМПОНЕНТІВ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФЕХТУВАЛЬНИКІВ НА ЕТАПІ ПОПЕРЕДНЬОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ

***Анотація.** У статті розглянуто структуру і зміст теоретичної підготовки фехтувальників як важливого чинника зростання спортивної майстерності. Зроблено спробу визначення значущості компонентів теоретичної підготовки фехтувальників на етапі попередньої базової підготовки. Визначено необхідність комплексного вивчення фехтувальниками на етапі попередньої базової підготовки інформаційних блоків з теорії обраного виду спорту.*

***Ключові слова:** фехтування, інформаційні блоки, значущість, етап попередньої базової підготовки.*

***Аннотация.** В статье рассмотрены структура и содержание теоретической подготовки фехтовальщиков на этапе предварительной базовой подготовки. Сделана попытка определения значимости компонентов теоретической подготовки фехтовальщиков на этапе предварительной базовой подготовки. Определена необходимость комплексного изучения фехтовальщиками на этапе предварительной базовой подготовки информационных блоков по теории избранного вида спорта.*

***Ключевые слова:** фехтование, информационные блоки, значимость, этап предварительной базовой подготовки.*

***Annotation.** In the article the structure and content of theoretical training of fencers at the stage of previous basic development is considered. There was made an attempt to determine levels of importance of components in theoretical training of fencers at the stage of previous basic development. There was determined the importance of complex learning of informational topics by fencers at the stage of previous basic development.*

***Key words:** fencing, informational topics, importance, stage of previous basic development.*

На сучасному етапі розвитку фехтування актуальним науково-практичним завданням є удосконалення окремих сторін підготовленості спортсменів, у тому числі теоретичної [1; 2].

Особливого гостро питання формування теоретичної підготовленості спортсменів у фехтуванні постає на ранніх етапах удосконалення [1]. Це зумовлено тим, що значне зростання обсягів специфічних навантажень відбувається на етапі спеціалізованої базової підготовки [2; 3]. Тому на попередньому етапі – етапі попередньої базової підготовки – повинно бути сформоване підґрунтя для подальшого спортивного удосконалення. Таким підґрунтям є оволодіння спеціальними знаннями з обраного виду спорту.

У науково-методичній літературі з фехтування подано різні підходи до систематизації інформації, якою повинен володіти спортсмен. Однак обсяг теоретичного матеріалу, що подається у діючих навчальних програмах для ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ з фехтування, на нашу думку, є занадто великим а його структура і зміст є недостатньо обґрунтованими, особливо на ранніх етапах підготовки [3; 4; 5]. Це зумовлює необхідність визначення пріоритетності вивчення окремих інформаційних блоків (компонентів теоретичної підготовки) на етапі попередньої базової підготовки у фехтуванні.

Метою дослідження є визначення значущості компонентів теоретичної підготовки та їх змістовної частини на етапі попередньої базової підготовки у фехтуванні. **Завдання дослідження:**

1. Охарактеризувати структуру і зміст теоретичної підготовки фехтувальників.

2. Встановити значущість формування інформаційних блоків (компонентів теоретичної підготовки) на етапі попередньої базової підготовки у фехтуванні.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення, документальний метод, метод експертної оцінки, методи математичної статистики.

У зв'язку з відсутністю єдиного підходу до систематизації інформації, необхідної фехтувальникам для ведення результативної спортивної діяльності – нами було проведено експертну оцінку. Її зміст полягав у визначенні значущості формування знань з окремих блоків теорії обраного виду спорту на етапі попередньої базової підготовки у фехтуванні.

Експертна оцінка проводилася терміном з 04.12.2012 р. по 31.01.2013 р. під час навчально-тренувальних занять на базі СК «Локомотив», ЛДЮСШ №2 та СК ФСТ «Динамо» м. Львова серед учнів ДЮСШ «Троянда», «Атлет» та ЛДЮСШ №2, а також під час проведення всеукраїнського науково-практичного семінару з фехтування та XIX Всеукраїнського турніру з фехтування пам'яті В. О. Андрієвського у м. Львові (10-14.12.2012 р.). До неї було залучено 20 експертів, середній стаж професійної діяльності яких складав понад 20 років.

Експертам було запропоновано визначити значущість формування знань з інформаційних блоків щодо історії зародження і розвитку фехтування, змагальної діяльності фехтувальників, техніки і тактики фехтування, основ теорії і методики підготовки спортсменів та олімпійської тематики. Разом

з тим, експерти вказували значущість окремих розділів в межах кожного інформаційного блоку.

До інформаційного блоку «Історія зародження і розвиток фехтування» нами було віднесено п'ять розділів (Р. 1-5):

1. Зародження фехтування.
2. Фехтування в СРСР.
3. Фехтування у світі та в Україні.
4. Фехтування на Олімпійських іграх.
5. Відомі постаті у фехтуванні.

Змістовна частина розділів висвітлює питання виникнення середньовічних фехтувальних шкіл, історії розвитку фехтування як навчально-педагогічної дисципліни (Р. 1); інформацію про перших російських вчителів, які сформували основи вітчизняної системи навчання фехтування; дані про перші офіційні змагання в СРСР та Україні, чемпіонати, міжнародні зустрічі; відомості про мережу дитячих спортивних шкіл, перші правила змагань, посібники та підручники з фехтування; інформацію, пов'язану з виходом радянських фехтувальників на міжнародну арену, участю в Іграх Олімпіад та чемпіонатах світу (Р. 2-3); дані про розвиток фехтування як олімпійського виду спорту (Р. 4), відомих вітчизняних та зарубіжних фехтувальників, кращих тренерів України та світу (Р. 5) [2, 3, 5].

Найбільш важливими експертами було визнано розділи про відомих постатей у фехтуванні, фехтування у світі та в Україні, рівень значущості яких було оцінено від 3,2 до 4,6 бали.

Менш пріоритетними, на думку експертів, є розділи знань щодо зародження фехтування та фехтування на Іграх Олімпіад. Рівень їх значущості, як і у попередньому випадку, було відзначено різною кількістю балів – від 2,4 до 4,0 бали. Розділ інформації про фехтування в СРСР експертами було оцінено як найменш значущий для спортсменів даного етапу підготовки – від 1,8 до 3,2 бали.

Таким чином, узагальнення та інтерпретація результатів експертної оцінки дає можливість стверджувати, що для фехтувальників на етапі попередньої базової підготовки найбільш важливою у межах блоку «Історія зародження та розвиток фехтування» є інформація про відомих постатей у фехтуванні, відомих вітчизняних та зарубіжних фехтувальників, кращих тренерів України та світу, розвиток фехтування в Україні і світі. На нашу думку, це викликано необхідністю формування у юних спортсменів мотивації до цілеспрямованого багаторічного удосконалення та стійкого інтересу до навчально-тренувального процесу.

Найменш важливим для спортсменів цього етапу підготовки є вивчення інформації про перших російських вчителів, які сформували основи вітчизняної системи навчання фехтування; дані про перші офіційні змагання в СРСР та Україні, чемпіонати, міжнародні зустрічі; відомості про мережу дитячих

спортивних шкіл, перші правила змагань, посібники і підручники з фехтування, а також інформації, пов'язаної з виходом радянських фехтувальників на міжнародну арену, участю в Іграх Олімпіад та чемпіонатах світу.

Наступним кроком було визначення експертами значущості розділів знань у межах блоку *«Змагальна діяльність фехтувальників»*, який включав чотири розділи (Р. 1-4):

1. Правила та суддівство змагань.
2. Особливості систем проведення змагань.
3. Програма національних та міжнародних змагань.
4. Стили ведення бою.

Змістовна частина вказаних розділів охоплювала інформацію, вивчення якої створює передумови успішного ведення змагальної боротьби. Зокрема, це відомості про правила змагань, способи оцінки результативності дій спортсмена, норми поведінки між учасниками змагань, між учасниками та судьями, контроль особистого спорядження та зброї, а також термінологію у фехтуванні (Р. 1); особливості змагань різного рівня та системи їх проведення, способи визначення переможців та умови виходу до наступного кола змагань (Р. 2); види змагань у календарі Національної федерації фехтування України (Р. 3); найбільш результативні способи ведення поєдинків з фехтувальниками різного стилю (Р. 4) [2; 3; 5].

Інтерпретація даних експертної оцінки щодо значущості інформаційного блоку *«Змагальна діяльність фехтувальників»* дала змогу визначити ті розділи, які є найважливішими для вивчення спортсменами на етапі попередньої базової підготовки. Так, найбільшого значення для становлення спортивної майстерності та успішного ведення змагальної боротьби фехтувальниками цього етапу має інформація про способи оцінки результативності дій спортсмена, норми поведінки між учасниками змагань, між учасниками та судьями, контроль особистого спорядження та зброї, вимоги до екіпіровки та інвентарю, використання фехтувальної термінології (від 3,2 до 4,5 бали). Велику увагу слід також приділяти вивченню інформації про особливості змагань різного рівня та системи їх проведення, способи визначення переможців та умови виходу до наступного кола змагань, а також умови допуску до змагань різного рівня (3,2-4,5 бали).

Слід зазначити, що навчання веденню змагальної боротьби передбачає набуття знань щодо основ техніки і тактики обраного виду спорту. У зв'язку з цим, у межах інформаційного блоку *«Техніка і тактика фехтування»* експерти визначили значущість таких розділів (Р. 1-5):

1. Значення техніки і тактики у спорті.
2. Взаємозв'язок техніки і тактики у фехтуванні.
3. Різновиди технічних дій фехтувальника.
4. Основи тактики ведення бою у фехтуванні.
5. Сучасні тенденції розвитку техніки і тактики фехтування.

Змістовна частина блоку висвітлює питання значення техніки і тактики у спорті та взаємозв'язку між ними (Р. 1-2), техніки виконання прийомів, доцільності їх використання у поєдинку, співвідношення між окремими технічними елементами та особливостями їх застосування з різними суперниками (Р. 3); різновидів тактичних схем та їх застосування у різні моменти поєдинку (Р. 4); сучасних тенденціях розвитку техніки і тактики фехтування у відповідності до змін у правилах змагань (Р. 5) [2; 3; 5].

Більшість експертів першочерговим вважають набуття знань про різновиди технічних дій та основи тактики ведення поєдинку – від 3,0 до 4,0 бали. Менш важливим, як стверджують експерти, є розділ інформації про значення техніки і тактики у спорті та їх взаємозв'язок у фехтуванні – від 2,2 до 3,8 бали. На нашу думку, це пояснюється тим, що інформація з даних розділів повинна більш детально розглядатися на попередньому етапі, тобто на етапі початкової підготовки.

Наступним інформаційним блоком, значущість якого оцінювалася експертами, був блок «Основи теорії і методики підготовки спортсменів». Він містив наступні розділи:

1. Компоненти підготовленості фехтувальника та їх особливості.
2. Тренувальні і змагальні навантаження у фехтуванні.
3. Техніка безпеки та профілактика травматизму у фехтуванні.

Аналіз результатів експертної оцінки свідчить про те, що у межах цього блоку фехтувальники повинні, в першу чергу, детально розглянути та засвоїти матеріал, пов'язаний з правилами безпеки під час тренувань та змагань, доглядом за спортивною формою та інвентарем, основними видами несправностей електроспорядження та їх усуненням, причинами виникнення травм їх попередженням, а також наданням першої медичної допомоги під час тренувань та змагань – від 4,0 до 4,4 бали.

Разом з тим, підкреслимо, що окрім набуття спеціально-прикладних знань, одним із завдань теоретичної підготовки спортсменів є виховання високоморальної, всебічно розвиненої особистості та формування гуманістичного способу життя [6]. З огляду на це, у межах теоретичної підготовки фехтувальників нами було запропоновано до розгляду матеріал з олімпійської тематики, представлений інформаційним блоком «Олімпізм». До нього ми включили розділи (Р. 1-4):

1. Олімпійські ігри Стародавньої Греції.
2. Міжнародна олімпійська система.
3. Олімпійська Україна.
4. Проблеми у сучасному олімпійському спорті.

Змістовна частина цього блоку охоплювала інформацію щодо Олімпійських ігор Стародавньої Греції, зокрема їх зародження, видів змагань, ритуалів і церемоній, підготовки та учасників (Р. 1); відродження Олімпійських ігор сучасності, їх програми, організації та проведення, олімпійських символів

та церемоній; концепції Олімпізму, напрямів діяльності МОК, НОК, МСФ (Р. 2). Окрім цього, до розгляду було запропоновано матеріал про місце НОК України у сучасному олімпійському русі, відомих закордонних спортсменів та діячів, українських атлетів на олімпійській арені в складі збірної команди СРСР, національної команди України на Олімпійських іграх за часів незалежності (Р. 3). Особливу увагу було приділено інформації щодо таких проблем у сучасному олімпійському спорті як професіоналізація, комерціалізація, вживання допінгів, місце жіночого спорту в стратегії олімпійської підготовки, олімпійський спорт і політика, олімпійський спорт та охорона довкілля, місце спортсмена в олімпійському спорті, поняття «Fair Play» (Р. 4) [4].

На думку експертів, найважливішою в межах блоку «Олімпізм» для фехтувальників етапу попередньої базової підготовки є інформація про місце НОК України у сучасному олімпійському русі, відомих вітчизняних спортсменів та діячів, українських атлетів на олімпійській арені в складі збірної команди СРСР, національної команди України на Олімпійських іграх за часів незалежності (від 3,0 до 4,0 бали).

Припускаємо, що це пов'язано із спрямованістю такого роду інформації на формування у юних спортсменів системи моральних цінностей, піднесення національної свідомості та розвиток прагнення до самовдосконалення.

Аналіз та узагальнення результатів експертної оцінки дозволили визначити пріоритетність вивчення матеріалу, що пропонується до розгляду у межах окремих розділів вказаних блоків (Рис. 1.).

Історія зародження і розвиток фехтування	<ul style="list-style-type: none"> • Відомі постаті у фехтуванні. • Фехтування у світі та в Україні.
Змагальна діяльність фехтувальників	<ul style="list-style-type: none"> • Правила та суддівство змагань. • Особливості систем проведення змагань.
Техніка і тактика фехтування	<ul style="list-style-type: none"> • Різновиди технічних дій фехтувальника. • Основи тактики ведення бою у фехтуванні.
Основи теорії і методики підготовки спортсменів	<ul style="list-style-type: none"> • Техніка безпеки та профілактика травматизму у фехтуванні.
Олімпізм	<ul style="list-style-type: none"> • Олімпійська Україна.

Рис. 1. Пріоритетність розділів теоретичної підготовки на етапі попередньої базової підготовки у фехтуванні

Так, у межах інформаційного блоку «Історія зародження і розвиток фехтування» найважливішою є інформація про відомих постатей у фехтуванні, відомих вітчизняних та зарубіжних фехтувальників, кращих тренерів України та світу, розвиток фехтування в Україні і світі. На нашу думку, це викликано необхідністю формування у юних спортсменів мотивації до цілеспрямованого багаторічного удосконалення та стійкого інтересу до навчально-тренувального процесу.

Найбільш значущим розділом блоку «Змагальна діяльність фехтувальників» є той, що містить інформацію про способи оцінки результативності дій спортсмена, норми поведінки між учасниками змагань, між учасниками та судьями, контроль особистого спорядження та зброї, вимоги до екіпіровки та інвентарю, використання фехтувальної термінології. Першочерговим у межах блоку «Техніка і тактика фехтування» є ознайомлення з різновидами технічних дій та основами тактики ведення поєдинку.

У свою чергу, матеріал, пов'язаний з правилами безпеки під час тренувань та змагань, доглядом за спортивною формою та інвентарем, основними видами несправностей електроспорядження та їх усуненням, причинами виникнення травм їх попередженням, наданням першої медичної допомоги під час тренувань та змагань, є найбільш значущим серед розділів блоку «Основи теорії і методики підготовки спортсменів».

У межах блоку «Олімпізм» найбільш значущою є інформація про олімпійський рух в Україні, відомих вітчизняних спортивних функціонерів, українських атлетів на олімпійській арені в складі збірної команди СРСР та національної збірної команди України за часів незалежності.

Узагальнення результатів експертної оцінки дало можливість визначити середній рівень значущості формування знань з окремих інформаційних блоків (Рис. 2.).

Рис. 2. Значущість інформаційних блоків у межах теоретичної підготовки фехтувальників на етапі попередньої базової підготовки

Середній рівень значущості усіх блоків знаходиться у межах від 3,2 до 3,35 бали. Це, у свою чергу, свідчить про неможливість відзначення окремого інформаційного блоку, тобто окремого компоненту теоретичної підготовки як найбільш важливого для фехтувальників на етапі попередньої базової підготовки.

Визначено структуру і зміст теоретичної підготовки на етапі попередньої базової підготовки у фехтуванні, які представлені інформаційними блоками «Історія зародження і розвиток фехтування», «Змагальна діяльність фехтувальників», «Основи теорії і методики підготовки спортсменів» «Техніка і тактика фехтування» та їх змістовною частиною.

Встановлено рівні значущості компонентів теоретичної підготовки фехтувальників на етапі попередньої базової підготовки, які знаходяться у межах від 3,2 до 3,35 бали.

Визначено пріоритетність вивчення окремих розділів у межах різних інформаційних блоків:

- у блоці «Історія зародження і розвиток фехтування» найважливішою є інформація про відомих постатей у фехтуванні, розвиток фехтування в Україні і світі;

- у блоці «Змагальна діяльність фехтувальників» – про правила і суддівство та особливості систем проведення змагань;

- у блоці «Техніка і тактика фехтування» – про різновиди технічних дій та основи тактики ведення поєдинку;

- у блоці «Основи теорії і методики підготовки спортсменів» – про техніку безпеки і профілактику травматизму у фехтуванні;

- у блоці «Олімпізм» – про олімпійський рух в Україні.

Перспективи подальших досліджень передбачають використання встановлених рівнів значущості компонентів теоретичної підготовки на етапі попередньої базової підготовки у фехтуванні при розробці авторської експериментальної програми.

1. Келлер В. С. Теоретико-методические основы подготовки спортсменов / В. С. Келлер, В. Н. Платонов // Львов : Украинская спортивная ассоциация, 1993. – 270 с.
2. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения : [учебник для студ. высших учеб. заведений физ. воспитания и спорта] / В. Н. Платонов. – К. : Олимпийская литература, 2004. – 808 с.
3. Бусол В. А. Фехтування. Навчальна програма для ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ. / В. А. Бусол. – К., 2011. □ 43 с.
4. Турецкий Б.В. Обучение фехтованию / Б.В. Турецкий. — М.: Академ. проект, 2007. – 124 с.
5. Задорожна О. Теоретична підготовка фехтувальників: стан та перспективи наукових досліджень / О. Задорожна // Спорт та сучасне суспільство: матеріал. V відкритої студ. наук. конф. – К. : Інтер-Сервіс, 2012. – С. 12-15.
6. Тышлер Д. А. Спортивное фехтование: учебник для вузов физ. культуры / Ред. Д. А. Тышлер. – М.: ФОН, 1997. – 389 с.

Рецензент: д.пед.н., професор Дем'янчук А. С.